

УДК 811.111'271

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Молодиченко Н.А.

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Танана С.М.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

У статті визначено суть поняття «політична коректність»; виявлено вплив «політичної коректності» на розвиток і збагачення лексичного складу слів у сучасній англійській мові; проаналізовано функціонування політичної коректності в сучасній англійській мові.

Ключові слова: політична коректність, сучасна англійська мова, мовна практика, засоби мовного відображення, коректна термінологія.

Постановка проблеми. Сучасна англійська мова постійно розвивається, збагачується новими словами. Глобалізація у сучасному світі є основою багатьох трансформацій, у тому числі й основою зміни норм комунікативної поведінки. Із демократичними змінами глобального масштабу, які вимагають уникати висловлювань, що могли б образити або роздратувати людину, яка бере участь у комунікації, пов'язана і поява відносно нового лінгвокомунікативного явища – політичної коректності: практики прямої або опосередкованої заборони на висловлювання певних суджень, обнародування фактів, вживання слів і виразів, що вважаються образливими для

певних громадських груп, які виділяються за ознакою раси, статі, віку, віросповідання, сексуальної орієнтації тощо. Політично коректні одиниці активно поповнюють сучасну англійську мову, адже вищезгадане явище має дуже сильний вплив на суспільство. Явище політкоректності, яке виникло в країнах Заходу та США в 60-х роках ХХ століття, стало невід'ємним компонентом ідеології й обов'язковою частиною мовної практики американської культури, а також культур західноєвропейських країн. «Політична коректність мови виявляється в прагненні знайти нові засоби мовного відображення замість тих, які ображають почуття та гідність індиві-

дуума, вражають його людські права звичайною мовною нетактовністю або прямолінійністю щодо ставлення до расової та статевої ознаки, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду» [3, с. 16]. Прихильники політкоректності борються і на політичній арені, і в мовній сфері. Це явище зумовило великий вплив на сучасну англійську мову, справді перетворилося в подобу самоцензури в усіх сферах ЗМІ. Уживаючи політично коректну термінологію, мовець дотримується відомих норм суспільної моралі, уживаючи пряму назву явища, зазнає суспільного осуду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед перших спроб описати й дослідити політкоректну лексику на особливу увагу заслуговує словник З.С. Трофимова, праці С.Г. Тер-Мінасової, І.М. Некрасової, Є.В. Шляхтіної, В.В. Паніна та інші. Політкоректна лексика досліджувалася переважно на матеріалі англійської мови (С.Г. Тер-Мінасова), у її зіставленні з російською (Є.В. Шляхтіна). Явище політкоректності досліджувалося переважно в лінгвістичному аспекті, проте є спроби дослідження феномену політкоректності в соціальному й культурологічному аспекті, підкреслення необхідності міждисциплінарного підходу до вивчення явища політкоректності.

Мета роботи: вивчення основних аспектів функціонування політичної коректності в сучасній англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Політкоректність як ідейна течія виникла у 70-х роках минулого століття на Заході і найяскравіше виявила себе в США, ставши своєрідною відповіддю на расові, гендерні, соціальні, екологічні та інші проблеми, що хвилюють сучасне людство. Політична коректність народилася у зв'язку з боротьбою проти расизму, розквітом феміністського руху та рухів за права різноманітних меншин і тварин. Політкоректність є специфічною для культури й мовної практики США, проте відображає вплив й на інші мови. У 1990-і, переважно в університетському середовищі США, термін знаходить своє цілком сучасне значення того, що англійською також виражається поняттями *inclusive* або *neutrallanguage* – концепції, що базується на гіпотезі Сепіра-Уорфа (en: Sapir-Whorf hypothesis), постулює, що лінгвістичні категорії формують поняття і дії мовця.

Політична коректність передбачає заміну слів, які мають статевої належність, на гендерно-нейтральні терміни, наприклад, «*chairperson*» замість «*chairman*» (голова), використання різних форм із «*challenged*» («людина з особливими потребами», або «той, хто змушений долати труднощі») замість використовувалися раніше простих слів для людей із фізичними вадами («сліпий, кульгавий, інвалід»). Бажання дотримати політкоректність у релігійній сфері призвело до того, що в деяких англійських країнах традиційне побажання «*Merry Christmas*» («весело Різдва») стали часто замінювати на «*Happy Holidays*» («щасливих свят») у випадках, коли воно звернене до людей невідомого віросповідання (наприклад до широкого загалу).

В останні 10-15 років поняття політкоректності поступово стало поширюватися і на сексуальні меншини. Політкоректність по відношенню до них припускає неприйнятність закликів до

будь-якої дискримінації чи обмеження прав або до переслідування представників сексуальних меншин, пропагують нетерпимість до сексуальних меншин, гомофобію, гетеросексизм (гетеросексуальний шовінізм), а також неприпустимість вживання по відношенню до сексуальних меншин образливих для них найменувань [2, с. 82]. Коректного позначення для транссексуалів стали MtF і FtM. Плутанина в ЗМІ з тим, як називати транссексуалів (він/вона, колишній чоловік, колишня жінка) викликане нерозумінням суті цього явища. Як і раніше широко поширене вважається транссексуалами некоректним вислів «змінити стать» (замість «корекція статі»). Деякі вважають слово «*woman*» нерівноправним слову «*man*». Останнє раніше означало «людина», але було монополізовано як назва чоловіки. Замість «*woman*» використовують «*female*» і слова, повернуті з древньої англійської. Політкоректність полягає у тому, щоб у використовувану мову уникати всього того, що могло б бути образливим для тих чи інших категорій осіб за ознакою раси, статі, віросповідання, сексуальної орієнтації, віку, інтелектуальних здібностей і т. д., уникаючи, в ідеалі, осмисленого висловлювання взагалі (назвати злодія злодієм – неполіткоректно). На думку ряду авторів, в англійських країнах термін вживається майже незмінно з іронією чи несхваленням.

Мабуть, ні для кого не секрет, що американський варіант англійської мови дуже відомий своєю політкоректністю, яка активно просувається в публіцистичному, політичному, освітньому та й побутовому дискурсі. Відповідне явище є наслідком боротьби з дискримінацією за статевими, расовими, етнічними та іншими ознаками. Однак у результаті утворені неологізми є більш курйозними, ніж тактовними. Слід розуміти, що політкоректність, це не просто новий синонім для таких понять як ввічливість чи толерантність. Політкоректність – це певна політика, певний спосіб поведінки. Особливостями політкоректності є її крайня запобігливість – засуджуються не просто образливі вчинки, а усе що потенційно може бути образливим. У разі оцінки мотивації вчинку чи слів, які можуть розглядатися як образливі обирається як правило варіант інтерпретації максимально близький до зумисного вчинку. Також для політкоректності характерна крайня неконфліктність – у разі якщо виникає вибір між кількома варіантами інтерпретації події, факту, вчинку обирається найменш образливий, навіть якщо він є менш імовірним чи навіть відверто надуманим. Ще однією особливістю практики політкоректності є неоднаковість підходу. Оскільки сучасна політкоректність виросла з руху за права меншин як правило одні групи розглядаються як жертви, а інші як агресори [6, с. 13]. Власне сама політкоректність застосовується майже виключно саме щодо дій «агресорів», відносно до «жертв». Згідно з принципами політкоректності, в суспільстві не повинно існувати упереджень у відношенні до людей нетрадиційної сексуальної орієнтації. Питання дотримання їх прав є об'єктом пильного контролю з боку громадськості і обговорюються на найвищому державному рівні.

У зарубіжному науковому дискурсі, і зокрема в словниках, підходи до визначення політкоректності різні. Проте в більшості випадків це

поняття означає необхідність поводитися ввічливо, дотримуючись правил і норм поведінки, прийнятих в суспільстві.

Політична коректність (частіше вживається політкоректність; від англ. *political correctness* (*politically correct or PC*) – дослівно *політична правильність*) – термін, що описує стиль мовлення, ідеї, політику, поведінку, які мають мінімізувати образу расових, релігійних, культурних чи інших груп. Оскільки під політичною коректністю розуміється, перш за все, мовна політкоректність, існує тенденція приборкати з мови (та з мовлення) ті слова і вирази, які можуть зачепити почуття людини мовною нетактовністю, образити особу прямолінійною вказівкою на стан здоров'я або вік, сексуальну орієнтацію або стать [2, с. 81]. Сучасне поняття політичної коректності з'явилося в 1970–80-их роках. У цей час ставало соціально прийнятним на Заході для жінок переслідували той стиль життя, якого зазвичай дотримувалися чоловіки, як, наприклад, прагнення стати головним менеджером чи виконавчим директором великої корпорації. Саме тому і виникло питання про те, що, англійська мова повинна змінити свої іменники чоловічого роду, як, наприклад, «chairman-голова» на більш загальні терміни, як, наприклад, «chairperson». Інші загальновідомі приклади включають використання терміна «person with disability» над «cripple» та «mentally ill» над «crazy».

Автори соціологічного словника-довідника Г. Лоусон і Д. Гэррод пропонують наступну дефініцію: «політична коректність (*political correctness*) – в очах її опонентів швидше міфічне, чим реальне явище, яке проявляється в прагненні виключити будь-який прояв дискримінації людей за ознакою статі, етнічної приналежності, фізичних здібностей або сексуальної орієнтації» Енциклопедія The Hutchinson (Великобританія) містить наступне визначення: «політична коректність – розмовний термін, що використовується для визначення ліберального ставлення до проблем освіти і суспільного статусу і всього, що з цим зв'язано. Щоб бути політично коректним, потрібно реагувати на прояви расизму, сексуального насильства, проявляти турботу до навколишнього середовища. Явно негативну оцінку, дає політичній коректності В. Рэймонд (W. Raymond): «політична коректність – напівфашистський ідеолого-політичний рух у 80–90-і роки в США, поширюваний в основному ліберальними групами, що полягає у нав'язуванні строгого дотримання нейтральної мови стосовно статі, зросту, сексуальної орієнтації, расовій приналежності, при обговоренні вище перелічених тем.

Словники сучасної англійської мови дають дещо різні дефініції понять «політично коректний» та «політична коректність». У більшості випадків вираження означає, передусім, «необхідність поводитися ввічливо, шанобливо, дотримуючись правил і норм поведінки, прийнятих у суспільстві». Також, самі вислови та їх лексико-семантичні варіанти вокабул мають імпліцитне значення політики, що проводиться суспільством для викорінювання дискримінації, упереджень і підтримки прав певних груп населення, а також політики расово-етнічної мультикультурності.

Політично коректні лексичні одиниці виникли як евфемізми, що мали на меті уникнути вжи-

вання слів, що підкреслюють ті чи інші випадки нерівності між людьми, наприклад расової, гендерної нерівності, фізичні чи психічні недоліки. Серед політкоректних термінів можна виділити такі групи лексичних одиниць [13, с. 37]:

1) одиниці на позначення расової й національної належності, наприклад African American «афро-американці» – на позначення американських негрів, indigenous peoples «первісне населення» – на позначення американських індіанців, Inuit – на позначення ескімосів;

2) одиниці на позначення гендерної належності, наприклад спроби створити заміники слова woman, які не є похідними від man – womyn, wimmin, wimyn, wofem, womban, womon;

3) одиниці, які позначають фізичні чи психічні якості людини – наприклад: синоніми на позначення людини із надмірною вагою – large-than-average person, a person of size, a person of substance, a person with an alternative body image, a horizontally challenged person, differently sized person; синоніми на позначення літніх людей – chronologically gifted, experientially enhanced, longer-living, mature; cerebrally challenged – для уникнення слова stupid, emotionally different – для уникнення слова crazy;

4) гендерно нейтральні лексичні одиниці, переважно на позначення професій, де нейтралізовано морфемі на позначення роду fire fighter замість fireman, actron замість actor, actress, waitron замість waiter, waitress, chairperson замість chairman, chairwoman; є також спроби створення гендерно нейтральних займенників со (he, she), cos (his, her), coself (himself, herself);

5) одиниці на позначення неprestижних професій, що підкреслюють їхню важливість для суспільства – sanitation engineer (garbage collector), enviromental hygienist (janitor).

6) одиниці на позначення тварин і рослин animal companion (pet), botanical companion, flolar companion (plant, bouquet), canine-American (American dog, за аналогією з African American).

Деякі з цих лексичних одиниць закріпилися в мові (African American, indigenous peoples, fire fighter, chairperson). Такі лексичні одиниці створені з компонентів, що традиційно існують у мові та полегшує їхнє сприйняття. Інші, штучно створені, щораніше не існували в мові, не змогли на сучасному етапі розвитку мови замінити звичні слова (womyn, wimmin, wimyn, wofem, womban, womon, co, cos). Ці одиниці різноманітні за структурою – словосполучення з різною кількістю компонентів – від багатоконпонентних (a person with an alternative body image) до двоконпонентних (flolar companion), рідше складні слова (large-than-average person, longer-living).

Проте, серед вивчених дефініцій є також і визначення, що надає терміну пейоративного значення (відзначається негативна сторона цього явища). Так, словник Cambridge Advanced Learner's Dictionary дає наступне пояснення: в дефініції прислівника «politically» (політично) акцентується нехвальна конотація фрази-прикладу, що містить вираз «політично коректний» – «якщо чий-небудь дії або мова політично коректні, вони занадто сильно прагнуть виявити ввічливість і пошану до чоловіків і жінок усіх рас, віків і фізичних можливостей» [5, с. 16].

У даному випадку, скоріш за все, політкоректність асоціюється з перегинами, що виникають у нав'язуванні належного дотримання нейтральної мови стосовно статі, віку, сексуальної орієнтації, расової приналежності тощо.

Висновки. Отже, мова пов'язана з менталітетом, культурою, традиціями її носіїв, тому багато процесів і явищ, що відбуваються в суспільстві, знаходять віддзеркалення в системі мови. Англійська мова, як одна з мов світу, що найдинамічніше розвиваються, зазнала за останні десятиліття значних змін, які зумовлені змінами в суспільній

сфері. Невипадково, що саме в середовищі сучасної англійської мови виникла могутня культурно-поведінкова і мовна тенденція, що отримала назву «політична коректність». Політкоректність стає дуже актуальною, оскільки кожен з учасників комунікації в наші дні змушений коригувати свою мовну поведінку. Вона є ідеологічною і ментальною настановою, спрямованою на подолання міжнаціональних, міжкультурних, міжетнічних протиріч і конфліктів і, в той же час, знаходить мовну реалізацію, що виявляється у виборі особливих мовних засобів.

Список літератури:

1. Некрасова И. М. Лингвистические аспекты феномена политкорректности // Вопросы лингвистики, педагогики и методики преподавания иностранных языков / Гл. ред. Нина Пушина. – Ижевск: Изд. дом «Удмуртский университет», 2006. – С. 236-243.
2. Палажченко М. Ю. К вопросу о политической корректности, настоящей и мнимой, и политике двойных стандартов // Вестник МГУ. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2004. – № 1. – С. 81-89.
3. Панин В. В. Политическая корректность как культурно-поведенческая и языковая категория: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / В. В. Панин. – Тюмень, 2004. – 19 с.
4. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000. – 264 с.
5. Шаров К. С. На темной стороне политкорректности: гендерно-нейтральный новояз // Вопр. филос. – 2010. – № 3. Режим доступа: <http://www.labrys.ru/node/6506>
6. Шляхтина Е. В. Языковой аспект политкорректности в англоязычной и русской культурах: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / Е. В. Шляхтина – Ярославль, 2009. – 24 с.

Молодиченко Н.А.

Мелитопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Танана С.М.

Переяслав-Хмельницький державний університет
імені Григорія Сковороди

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ПОНЯТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОРРЕКТНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация

В статье определено суть понятия «политическая корректность»; выявлено влияние «политической корректности» на развитие лексического состава слов в современном английском языке; проанализировано функционирование политической корректности в современном английском языке.

Ключевые слова: политическая корректность, современный английский язык, языковая практика, средства языкового отображения, корректная терминология.

Molodychenko N.A.

Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytskyi

Tanana S.M.

«Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University
named after Hryhoriy Skovoroda

MAIN ASPECTS OF CONCEPTION OF POLITICAL CORRECTNESS IN MODERN ENGLISH

Summary

The main of conception of political correctness is determined; the influence of political correctness to development and increase of lexical composition of words in modern English is discovered; the function of political correctness in modern English is analyzed in the article.

Keywords: political correctness, modern English, speech practice, means of speech representation, correct terminology.